

<https://doi.org/10.26565/10.26565/2220-8089-2026-49-12>

УДК 321,329

Ілля Дмитрович Шевяков

аспірант кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
i.d.shevykov@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-8805-4332>

ВПЛИВ КОНФУЦІАНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ НА ФОРМУВАННЯ ЗАСАД КИТАЙСЬКОГО РЕСПУБЛІКАНІЗМУ

Проаналізовано значення конфуціанських принципів як підґрунтя китайських підходів до врядування, а також роль конфуціанства загалом та концепції «Мандату Неба» зокрема як інструмента легітимації політичної влади. Розглянуто вплив конфуціанства на конкретні механізми врядування у стародавньому Китаї та значення конфуціанських принципів як філософського підґрунтя китайської державності імперського періоду. Розкрито сутність «Трьох народних принципів», висунутих доктором Сунь Ятсеном як основи китайського розуміння республіканізму.

Вивчено роль конфуціанства як ідеологічного підґрунтя доктрини «Трьох народних принципів» доктора Сунь Ятсена. Проаналізовано вплив конфуціанства на принцип «Націоналізму» в межах політичної теорії доктора Сунь Ятсена та роль морально-етичних засад у формуванні нації відповідно до нього. Проаналізовано специфіку розуміння народовладдя у контексті відповідного принципу доктора Сунь Ятсена. Вивчено значення меритократії у межах конфуціанської філософії та її роль у реалізації «Принципу народовладдя». Проаналізовано двоїстий характер взаємозв'язку конфуціанських підходів до вірності державі та вірності нації відповідно до принципу Націоналізму в рамках політичної філософії доктора Сунь Ятсена. Досліджено конфуціанське розуміння ролі держави в економіці в межах принципу «Народного доброботу». Визначено розбіжності в інтерпретації ролі економіки як інструмента легітимації існуючого політичного режиму в концепції «Трьох народних принципів» та конфуціанської філософської школи.

Відзначено вагому роль конфуціанства у кожному з «Трьох народних принципів» та його істотний вплив на китайську інтерпретацію ідей республіканізму. Багато в чому морально-етичні та філософські засади конфуціанства стали основою інтерпретації на відповідному історичному етапі таких суто західних понять, як «націоналізм» та «народовладдя». Зроблено висновок щодо амбівалентного характеру впливу конфуціанської філософської думки на «Три народні принципи», висунуті доктором Сунь Ятсеном.

Ключові слова: *Три народні принципи, конфуціанство, Сунь Ятсен, Мандат Неба.*

Як цитувати: Шевяков, І.Д. 2026. Вплив конфуціанської філософської думки на формування засад китайського республіканізму. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»* 49: 91-101. <https://doi.org/10.26565/10.26565/2220-8089-2026-49-12>

In cites: Sheviakov, Illia. 2026. The Influence of Confucian Philosophical Thought on the Formation of the Foundations of Chinese Republicanism. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 49: 91-101. <https://doi.org/10.26565/10.26565/2220-8089-2026-49-12> (in Ukrainian)

© Шевяков І.Д., 2026.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Актуальність аналізу ролі конфуціанства у становленні китайської державності та значення, яке конфуціанські принципи відіграли у формуванні засад китайського республіканізму, пов'язана із суттєвим впливом як конфуціанства, так і ідей, висунутих одним із засновників китайської республіканської традиції Сунь Ятсеном, на формування сучасної ідеологічної платформи Комуністичної партії Китаю після початку «Реформ і відкритості».

Розуміння цих явищ та їхнього взаємозв'язку дає змогу краще усвідомити світогляд сучасного китайського керівництва. В умовах зростання ролі КНР на міжнародній арені загалом та підвищення значення її позиції у контексті подальшого перебігу широкомасштабної російської агресії проти України це сприятиме забезпеченню сталості відносин між Україною та Китаєм і зменшенню ризиків посилення підтримки Росії з боку КНР.

Метою статті є дослідження конфуціанської філософії як підґрунтя китайських політичних практик та принципів врядування в умовах трансформацій, що відбувалися в країні у першій половині ХХ століття. Для досягнення цієї мети у статті поставлено такі **завдання**:

1) проаналізувати погляди конфуціанців на витоки легітимності політичної влади та роль конфуціанства у формуванні китайської державності;

2) дослідити принципи республіканізму у поглядах доктора Сунь Ятсена та роль конфуціанства як ідейного підґрунтя «Трьох народних принципів», запропонованих ним.

Значення конфуціанства у сучасному політичному та суспільному житті КНР є предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Так, у публікації «Конфуціанство в міжнародних відносинах: традиція, державне управління та зовнішня політика Китаю» М. Мартінеса-Субільяги проаналізовано філософські засади конфуціанства, їхню роль у розвитку суспільства та державності в Китаї, Японії та Південній Кореї, а також причини трансформації цього вчення у процесах модернізації впродовж ХХ століття та його вплив на сучасну зовнішню політику КНР (Martínez 2025).

Питання ролі та значення володаря, його морально-етичних якостей, взаємин між владою та народом, а також історичного значення конфуціанства у формуванні китайської державницької традиції проаналізовано колективом авторів – Т. Нгуен,

Т. Пхам і В. Лаєм – у дослідженні «Політична філософія Конфуція щодо управління країною: історичні та сучасні міркування» (Nguyen, Pham, Lai 2023).

Проблематика політичної легітимності, шляхи та методи її забезпечення, а також еволюція відповідних теорій у межах конфуціанської філософії детально розглянуто у дослідженні Цюй Юнгана «Дослідження розвитку конфуціанської концепції політичної легітимності: від Конфуція до Дун Чжуншу» (屈 2014).

Розвиток конфуціанства, основні етапи його історичної еволюції та вплив на політичну думку Китаю, а також взаємозв'язок конфуціанської філософії з політичною теорією різних періодів комплексно висвітлено у статті Хуан Юйшуня «Державне мистецтво конфуціанства – сучасна трансформація конфуціанської політичної філософії» (黃 2010).

Питання філософських засад і сутності «Трьох народних принципів» Сунь Ятсена розкрито також у праці «“Три народних принципи” Сунь Ятсена: філософсько-світоглядний і політологічний аналіз», авторами якої є Наталія Ярмоліцька та Людмила Євдокимова (Ярмоліцька, Євдокимова 2023).

Взаємозв'язок конфуціанської політичної думки та демократичного врядування, зокрема інтерпретація ролі уряду й взаємин між володарем і народом порівняно з традиційною західною демократичною парадигмою, досліджено в роботі Йозефа Чана «Демократія та меритократія: на шляху до конфуціанської перспективи» (Lee 2018).

Проблематику ідеологічних засад доктрини Сунь Ятсена розглянуто у працях зарубіжних дослідників. Зокрема у публікації «Філософії інтеграції: Сунь Ятсен і Генрі Джордж» проаналізовано взаємозв'язок між поглядами Сунь Ятсена та Генрі Джорджа, а також філософські основи ідеології Сунь Ятсена і витоки його «Трьох народних принципів» (Krugman 2005).

1. Конфуціанство та його роль у формуванні китайського світогляду і підходу до врядування.

Роль конфуціанства в китайському політичному та суспільному житті важко переоцінити. Разом із тим, щоб зрозуміти взаємини між китайською державністю та конфуціанством, варто проаналізувати основні засадничі принципи вчення Конфуція. Основним питанням, відповідь на яке шукав як сам Конфуцій, так і його

наступники було забезпечення соціальної гармонії.

У межах конфуціанського розуміння суспільства та врядування моральність членів суспільства та зокрема, правителя була запорукою створення та підтримання гармонії. При цьому моральність у межах конфуціанства розуміється як дотримання певного набору принципів та цінностей. Ключовими з них є синівська шанобливість (xiao), праведність та ритуал (li), людяність (ren), практикування самовдосконалення (haoxue) та прагнення до моральної шляхетності (junzi).

Синівська шанобливість (xiao) є одним із ключових елементів конфуціанської філософії, адже в межах конфуціанської інтерпретації суспільства вона сприймається продовженням і розширенням сім'ї та роду. Відтак засади суспільства загалом та зокрема, взаємини правителя та його підданих, мають відбиватися в стосунках між головою роду, тобто між батьком і його дітьми.

Під ритуалом (li) конфуціанство розуміє необхідність відповідної публічної поведінки та принцип побудови взаємин між людьми, і це є основою для досягнення людяності. Людяність (ren) відіграє важливу роль в конфуціанському світогляді: Вона є здатністю особи без упередження розрізняти добро та зло і при цьому не бажати чинити зло, а також вміння стояти осторонь від тих, хто чинить зло.

Самовдосконалення (haoxue) відіграє важливу роль у розвитку людини та досягнення нею чеснот синівської шанобливості (xiao) та ритуалу (li), оскільки, з точки зору конфуціанського вчення, людина, щоб стати справжньою, повинна самовдосконалюватися. Лише постійне самовдосконалення (haoxue) дозволить людині досягти моральної шляхетності (junzi).

Моральна шляхетність (junzi), у свою чергу, відіграє провідну роль у формуванні соціальної ієрархії, адже на відміну від вродженої знатності, яка є спадковою, моральна знатність у розумінні Конфуція є наслідком дотримання людиною чеснот синівської шанобливості (xiao), ритуалу (li) та людяності (ren) (Martínez 2025: 4-6; Kwan 2020).

Виходячи з цих моральних принципів, конфуціанство інтерпретує оптимальну державну владу як владу, засновану на моральному авторитеті та чеснотах. Визначення того, що відповідає моральності, здійснюється Небом (tian). Небо в контексті конфуціанського світогляду розуміється як надприродна сутність, яка встановлює

природний лад. Прагненню до відповідності цьому ладу мають підпорядкуватися як особисті прагнення людей, так і врядування. Виходячи з цих засад, виникає ще одне з ключових понять конфуціанства, а саме «Мандат неба» (tianming). Отримання та утримання цього Мандату правителем залежить від дотримання ним моральної шляхетності (junzi). Разом із тим «Мандат неба» (tianming) слугує основою легітимності правління, адже дотримання моральної шляхетності правителем дозволяє встановлювати лад, що відповідає ладу Неба, а відтак піддані мають коритися владі володаря. Водночас, оскільки лад Неба є природним, покірність підданих владі володаря, який відповідає моральній знатності, буде природною і, як наслідок, не потребуватиме від правителя значних витрат і ресурсів для примушення підданих до покори. При цьому забезпечити відповідність правління ладу Неба правитель здатен лише через постійне самовдосконалення (haoxue) і демонстрацію своїх чеснот підданим, оскільки саме володар має слугувати взірцем моральної знатності для підданих, так само як батько має слугувати взірцем для своїх дітей. Разом із тим, якщо правитель має використовувати насилля та страх для того, щоб змусити підданих до покори, це є ознакою втрати правителем моральної знатності (junzi) та невідповідності його правління ладу Неба. При цьому варто відзначити, що правитель, який не дотримується моральної знатності (junzi) в рамках філософії Конфуція, має змогу змінитись і почати діяти відповідно до ладу Неба (Kwan 2020; Nguyen, Pham, Lai, 2023:4-5). Проте у випадку, якщо правитель продовжує порушувати лад Неба та не дотримується відповідних чеснот, він і його рід втрачають «Мандат неба» (tianming), який переходить представникам роду, які дотримуються чеснот синівської шанобливості (xiao), ритуалу (li) та людяності (ren), і відповідно отримують «Мандат неба» (tianming). За таких умов народ має право повалити династію, яка порушує лад Неба. Ця концепція переходу «Мандату неба» (tianming) впродовж історії виступала у якості виправдання зміщення правлячої династії та прихід до влади нової династії (屈 2014: 50-52).

Разом із тим доцільно зазначити, що роль теорії системи «Небесного мандату» (tianming) не обмежувалася легітимізацією верховної влади, вона також виступала інструментом виправдання усієї ієрархії

державного апарату. Так у межах отримання «Небесного мандату» (tianming) володар стає «Синоном неба», тобто людиною, яка отримала легітимність від Неба (tian) і відтак надає частину цієї легітимності; таким чином забезпечується легітимність державної бюрократії, яка своєю чергою передає частину наданої легітимності місцевій бюрократії. Водночас сам титул «Син Неба» підкреслював паралелі держави з родиною, що, з одного боку, підсилювало легітимність спадкової форми правління, а з іншого – підтримувало та легітимізувало кланову сутність влади, характеру для абсолютної більшості китайських династій (屈 2014: 52-53; 5, с. 5-8).

При цьому важливо наголосити, що принцип практики самовдосконалення та моральної знатності, які формують засади для людяності (ren) в межах конфуціанської політичної думки, становить підґрунтя заповнення політичної ієрархії та державного апарату на засадах меритократії. Відповідно до конфуціанської філософії правління відповідно до ладу Неба сприятиме моральності людей, і як наслідок, появи гідних людей, які будуть формувати державний апарат на місцевому і загальнодержавному рівні. Відповідно до цього принципу володар має відбирати лише тих посадовців, які демонструють дотримання моральності в конфуціанському розумінні.

Варто зазначити, що цей принцип відіграв важливу роль у політичних практиках Китаю протягом практично всієї історії країни. Так, починаючи з періоду правління династії Хань, тобто в період від 202 р. по н.е. 220 р. н.е. і аж до 1905-го року, відбір на чиновницькі посади в Китаї здійснювався за результатами іспитів. Зважаючи ж на те, що проходження екзаменів вимагало глибокого знання конфуціанської філософії система конфуціанських цінностей, як одна з ключових засад врядування у державі, самовідтворювалася (黄 2010: 12, 1-4; Din 2024: 187-188; Chan 2007: 124).

Відповідно, за конфуціанським вченням, метою було забезпечення благополуччя підданих, для забезпечення чого володар повинен виявляти пошану до своїх підданих. Таким чином, правитель має проявляти людяність. Людяність правителя до народу, у розумінні конфуціанців, базується на любові та шанобливості правителя до своїх батьків. У відповідь на людяність з боку володаря народ повинен проявляти вірність, яка є проявом визнання влади володаря. Відповідно до поглядів Конфуція ознаками

того, що правитель підтримує лад Неба, є зростання населення, економічний розвиток держави та інтелектуальний розвиток. Роль правителя в державі – виховувати та захищати народ, так само як батьки виховують і захищають своїх дітей (Nguyen, Pham, Lai, 2023: 6-8).

Отже, підсумовуючи проміжні результати, можемо зробити висновок, що врядування в межах конфуціанського вчення засновано на відповідності морально-етичним чеснотам, які правитель має підтримувати і розвивати у собі, а також використовувати їх як керівні принципи при прийнятті рішень у сфері врядування. При цьому відповідність правителя морально-етичним чеснотам у межах конфуціанської філософії є запорукою та підґрунтям легітимності політичної влади, а відхилення від чеснот – причиною втрати джерела легітимності, така втрата легітимності надає народу право на повалення влади як такої, що порушує лад Неба. При цьому у межах конфуціанської філософії поєднуються два до певної міри суперечливі принципи: з одного боку, держава та взаємини правителя з підданими інтерпретуються через їхнє ототожнення з відносинами у рамках сім'ї, що на практиці часто сприяло утвердженню непотизму та кланової структури влади. З другого боку, ключовим елементом, який визначає гідність правителя є його відповідність певним морально етичним принципам, а одним з ключових принципів під час призначення чиновництва є відповідність кандидатів на посаду відповідним якостям, подібні якості володар має плекати в своїх підданих, оскільки це сприятиме процвітанню держави. На практиці це сприяло формуванню концепції меритократії, що забезпечувало, принаймні теоретичну можливість залучення найбільш здібних до державного апарату через проходження іспитів для отримання чиновницького звання. Така комбінація родинних зв'язків з меритократією, як основною засадою легітимності, забезпечила стабільність політичної системи попри зміни правлячих династій та іноземні вторгнення. Вплив конфуціанської традиції простежується і в сучасних політичних практиках КНР.

2. Засади китайської інтерпретації республіканізму та вплив конфуціанства на «Три народні принципи» Сунь Ятсена.

Засновником китайського республіканізму вважається доктор Сунь Ятсен. Він був прихильником республіканізму та символічним лідером революції 1911-1912

рр., і висунув «Три народні принципи», які, на його думку, повинні були стати засадами розбудови китайського республіканізму. «Три народні принципи» включали «Націоналізм», «Народовладдя» і «Народний добробут». Для того, щоб зрозуміти філософські засади, на яких ґрунтувалися ці принципи, ми маємо проаналізувати, як саме розумілися «Три народні принципи».

Під «Націоналізмом» Сунь Ятсен розумів вірність людей нації на протигагу відданості родині чи клану. Він відзначав, що схильність китайців до клановості може стати підґрунтям для формування «Націоналізму» через її розширення та перетворення китайської вірності малій групі на вірність великій групі, тобто нації. Він розмежовував поняття нації та держави. На його думку, нація формується через спільне походження, способу життя, мови, віри, звичаю та традиції. Важливу роль у формуванні нації відіграє природний та мирний характер цього процесу. Моральність засади нації відіграє значну роль у її формуванні та процвітанні. На протигагу цьому держава формується та тримається разом через силу і насильство. Водночас саме націоналізм найкраще демонструє взаємозв'язк конфуціанської філософії та ідей Сунь Ятсена, адже, з одного боку, як конфуціанство, так і «Три народні принципи» висуюють у якості найвищої форми лояльність державі, яка у випадку конфуціанства втілена в Імператорі, який є сином Неба, а в ідеології Сунь Ятсена держава втілюється у нації. Проте у випадку конфуціанства ця вірність має досягатися через індивідуальний саморозвиток і намагання досягти «моральної знатності» у той же час в ідеології Сунь Ятсена вірність нації має досягатися через посднання індивідуального досвіду самоуправління та державної опіки (Ярмоліцька, Євдокимова 2023: 33-36; 罗, 高 1996: 5-21). Важливою запорукою тривалості величі нації є наявність у неї морального підґрунтя, в іншому випадку велич нації швидко зійде нанівець, а сама нація буде асимільована. Приклад подібних націй Сунь Ятсен вбачав у маньжурах та монголах, обидві нації змогли збудувати великі імперії та підкорити Китай однак, через відсутність морального підґрунтя Монгольська імперія швидко занепала, а самі монголи та маньчжури, які володарювали в Китаї, були асимільовані китайцями (Kwan 2020; Aretz 2023: 16-21).

Під «Народовладдям» Сунь Ятсен розумів народний суверенітет, тобто владу

народу над територією країни. Під народним суверенітетом розуміється регулювання суспільної поведінки в межах «Трьох народних принципів». Якщо наявний зв'язок між суверенітетом та народом, то місце має «народний суверенітет». При цьому свобода та демократія розділяються Сунь Ятсеном у межах інтерпретації «Народовладдя»: ключовим є принцип свободи, а демократія є скоріше – технічною формою реалізації свободи. При цьому свобода індивіда не має бути надмірною, і окрім того, вона має бути свідомо обмежена задля забезпечення абсолютної свободи нації. Разом із тим Сунь Ятсен зазначав, що лише демократія дозволить народу Китаю відчути справжню свободу. При цьому Сунь Ятсен також відзначав важливість рівності у представництві народу. Китайське «Народовладдя» у тлумаченні Сунь Ятсена мало бути подібним до Західної демократії лише в механізмах, а не в засобах суспільного контролю, оскільки китайські та західні методи суспільного контролю, звичаїв і традицій суттєво відрізняються. У зв'язку з цими відмінностями лише адаптація європейського та американського досвіду до китайських матеріальних умов є ключовим та єдиним способом для реформування китайського суспільства та формування єдиної національної китайської ідентичності та просування до її становлення (Kwan 2020; Aretz 2023: 21-47, 52-54).

Принцип «Народного добробуту» не був повністю сформульований Сунь Ятсеном, проте, зазвичай цей принцип інтерпретується як потреба в забезпеченні економічного благополуччя широких народних мас задля гарантування їхньої підтримки в процесі становлення та подальшого утвердження республіканського ладу. З точки зору цього принципу, боротьба за добробут є визначальним рушієм історичного процесу. Для Китаю ключовими принципами для вирішення питання благополуччя мають виступати зрівняння права на володіння землею та регулювання капіталу. Обидва методи покликані забезпечити індивідуальні потреби людини та спільноти задля забезпечення власного існування. Впровадження цих методів має базуватися на реформах та трансформаціях суспільства, підґрунтям якого мають бути емпіричні факти. На практиці ці реформи мали б набувати форми розширення інфраструктури та гірничодобувної промисловості, а також залучення держави в економіку задля розширення найму робітників, аби пришвидшити

промисловий розвиток. Разом із тим Сунь Ятсен наголошував, що класова боротьба є не природним станом суспільства а скоріше наслідком тих соціально-економічних трансформацій, що відбувалися у світі протягом XIX-XX ст.; подолання цієї проблеми полягає у створенні умов, у яких пролетаріат та виробники будуть співпрацювати задля «Народного добробуту» (Ярмоліцька, Євдокимова 2023: 37-40; Aretz 2023: 54-74; Nguyen 2024: 5-7; Lee 2018: 162-166).

Принцип «Народного добробуту» мав забезпечити вирішення соціальних питань, з якими зіштовхнулася населення Китаю в той час. Реалізація цього принципу мала на меті забезпечити населення засобами для задоволення базових потреб, головним чином через рівний розподіл землі. Відповідно до поглядів Сунь Ятсена, головним завданням для реалізації цього принципу є забезпечення умов, за яких земельні наділи будуть розподілені рівномірно та оподатковуватимуться відповідно до їхньої вартості. Принцип «Народного добробуту» також мав розв'язати проблеми забезпечення населення доступними та дешевими харчами й одягом. Відтак виробництво продовольства підпорядковано забезпеченню «Народного добробуту», а не отриманню прибутку як у капіталістичній системі. У такому випадку важливим аспектом цього принципу було створення умов, за яких селяни змогли б зберігати врожай, що збирається з їхніх земельних наділів, а також підвищити врожайність цих наділів та полегшити транспортування продукції і забезпечити необхідним устаткуванням.

Ще одним важливим питанням, яке піднімається в контексті забезпечення продовольством, є способи запобігання природним лихам. Суттєвим було й питання гарантування справедливості розподілу продовольства, для цього уряд мав би створювати щорічні запаси продовольства, за аналогію з системою державних запасів, що діяла в імперському Китаї. Питання забезпечення населення одягом є другою за важливістю проблемою, яку має розв'язати реалізація принципу «Народного добробуту»; на практиці це передбачало створення державних підприємств, що мали б забезпечити населення одягом (罗, 高1996:54-75; Dy 2017).

Конфуціанство відіграло значну роль у формуванні «Трьох народних принципів». Аналіз кожного з трьох принципів дозволяє побачити ознаки класичної конфуціанської інтерпретації державності та врядування.

Так, одним із ключових характеристик формування нації для Сунь Ятсена є природний шлях та мирний характер її формування, в чому виявляються паралелі з концепцією «Мандату неба», ключовим аспектом якого була відповідність володарювання природному порядку Неба та як наслідок – відсутність потреби в примусі підданих до покори з боку володаря.

Ще однією рисою «Націоналізму» в інтерпретації Сунь Ятсена, в якій можна побачити зв'язок його поглядів з конфуціанством, є акцент на морально-етичну основу стабільності та процвітання нації. Відсутність такого підґрунтя є передумовою для її занепаду та асиміляції з іншими націями. У такій інтерпретації ролі морально-етичних стандартів можна помітити збіги з концепцією «Небесного мандату», де отримання «Небесного мандату» династією є наслідком відповідності цієї родини етично-моральним принципам, а його втрата є наслідком відхилення від дотримання цих чеснот. Варто зазначити, що у межах поглядів Сунь Ятсена моральні засади Китаю є достатньо міцними і для відродження китайської нації їй потрібно вивчати Захід з точки зору процедури та технічної сторони, зберігаючи морально-етичну основу китайського суспільства, що свідчить про наявність китаєцентризму, який був характерним для конфуціанської філософії. Вплив конфуціанства також можна побачити й у механізмі розбудови нації та вірності їй через розширення розуміння вірності до клану, що є схожим на конфуціанську інтерпретацію держави як такої, що витікає з сім'ї або роду (Kwan 2020; Ярмоліцька, Євдокимова 2023: 34-36; Abdazimov 2024: 30-33; 匡 2022: 2-6).

Принцип «Народовладдя» (або «Демократії») в інтерпретації Сунь Ятсена також до певної міри ґрунтується на конфуціанських принципах. Так, сам Сунь Ятсен обстоював природний характер «Народовладдя» для Китаю, виходячи з принципів конфуціанського вчення. Він згадував у цьому контексті вислів, який приписують Конфуцію «Коли Велика Доктрина перемагає, то під небесами всі є рівними», та цитати відомого конфуціанця Мен-Цзи «Найціннішими є людина, потім земля та зерно, а лише потім князі» та «Небо бачить те, що бачать його люди, Небо чує те, що чують його люди». Разом із тим, як і в межах конфуціанства, у розумінні Сунь Ятсена рівність не є природним станом людини. На його погляд, суспільство може

бути поділене на тих, хто знає та сприймає задалегідь, тих, хто знає та сприймає згодом, і тих, хто не знає та не сприймає. Незважаючи на відмінності, усі три групи повинні співпрацювати одна з одною задля досягнення прогресу. Це своєю чергою сприятиме поширенню моральності, тобто люди наблизатимуться до рівності попри природну нерівність. Демократичний лад, на його думку, був досить природним для Китаю, адже династії, які правила країною до того, відповідно до конфуціанського принципу людинолюбства та моральної знатності мали діяти, маючи на меті благополуччя народу і ставитися до них як до власних дітей. Разом із тим у межах принципу «Народовладдя», влада розділилася на фундаментальну та адміністративну. Перша мала належати народу, друга мала бути передана посадовцям. Принципи, на яких мала ґрунтуватися влада, також до певної міри були пов'язані з конфуціанськими практиками; так, на противагу традиційному поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову Сунь Ятсен запропонував розподіл влади на п'ять гілок, додавши до трьох традиційних гілок влади контрольну та екзаменаційну. На його думку, ці дві гілки влади відігравали би роль фільтру, який забезпечував те, що членами уряду та інших державних інституцій стають лише гідні. У подібному підході ми можемо побачити зв'язок поглядів Сунь Ятсена з ідеалами врядування у межах конфуціанської філософії, яка у цьому аспекті ґрунтувалася на принципі меритократії. Відзначаючи значущість меритократії, Сунь Ятсен критикував колишню монархічну владу Китаю як таку, в якій некомпетентні все одно могли мати суттєвий вплив на прийняття рішень (Ярмоліцька, Євдокимова 2023: 36-37; Aretz 2023: 21-54; Lee 2018: 163-166). На його думку ключовим елементом у побудові демократії є боротьба людей за свої свободи і водночас він відзначав, що у випадку Китаю, на відміну від Заходу, боротьба за свободу має на меті забезпечення свободи не конкретного індивіда, а свободи нації.

Важливими поняттями для розуміння демократії в інтерпретації Сунь Ятсена є здібності претендентів на посаду та суверенітет народу. Він вважав, що добір кандидатів до лав державного апарату, повинен здійснюватись згідно з їхніми здібностями, тобто на засадах меритократії, а суверенітет розуміється як контроль над урядом. Відтак «Народовладдя» в Китаї, на

його думку, передбачало би отримання людьми контролю над урядом, що означало «зробити народ королями» (Kwan 2020; Du 2017; 匡 2022: 7-11).

Принцип «Народного добробуту» багато в чому базується на конфуціанському розумінні врядування, тобто держава має створювати умови та прямо діяти задля забезпечення населення базовими потребами та гарантування економічного розвитку. У цих принципах можна побачити відбиття однієї з ознак правління, яке відповідає Небесному ладу відповідно до конфуціанського вчення, а саме – обов'язок правителя забезпечити економічний розвиток та благополуччя своєї держави і підданих. Питання урівняння права на земельну власність також може розглядатися крізь призму конфуціанської філософії, адже відповідно до неї конфуціанець Мен-Цзи вбачав, що правитель має забезпечувати такий розподіл землі, який би гарантував забезпечення потреб родини кожного землевласника та забезпечувати йому певний запас продовольства на випадок неврожаю. Ідея урівняння також може розглядатися з позиції конфуціанства, зокрема у контексті прагнення конфуціанців до мінімізації соціальних крайнощів, оскільки вони могли б сприяти порушенню моральності з боку підданих, разом із тим Сунь Ятсен вбачав у принципі урівняння ідейне продовження системи земельного розподілу, запропонованого Мен-Цзи, який передбачав розподіл землі на суспільну та особисту; спочатку селяни мали колективно обробляти суспільну ділянку, а потім займатися власними ділянками. Паралельній системі пріоритизації спільного блага можна побачити у загальному підході Сунь Ятсена до того, чим має керуватися уряд при реалізації своєї економічної політики. На відміну від поглядів Сунь Ятсена, у контексті яких народний добробут розглядався як підґрунтя народної підтримки «Принципу народовладдя», у межах конфуціанства основною запорукою підтримки суспільством чинного політичного ладу був приклад, який володар надаватиме своїм підданим, а також прагнення підданих до досягнення «моральної знатності». Досить цікаво проявляється конфуціанське коріння поглядів Сунь Ятсена у тих природних проблемах та викликах, які має вирішувати держава задля забезпечення населення продовольством, увага зокрема концентрується на повенях і посухах, які у межах конфуціанської традиції завжди вважалися ознаками втрати «Мандату неба» правлячою динас-

тією (Ярмоліцька, Євдокимова 2023: 37-40; 罗, 高1996:30-31; Aretz 2023: 54-75; Kwan 2020; 匡 2022: 11-15; Krugman 2005: 2-5).

Підводячи проміжні підсумки, можемо зробити висновок, що кожен із запропонованих Сунь Ятсеном «Трьох народних принципів» тією чи іншою мірою базується на конфуціанській моралі та філософії, а кожен з трьох принципів – на практиках китайського врядування імперського періоду, які мали у своїй основі конфуціанську філософію. Причинами цього можуть бути як вплив конфуціанської філософії на погляди самого Сунь Ятсена, який на початку свого життя отримав не лише західну, а й класичну китайську освіту, та мав бажання використати вже вкоріненні у населення погляди й традиції для підвищення популярності та легітимності нового республіканського уряду серед населення. Також варто враховувати велику роль, які відігравали конфуціанські принципи у світогляді більшої частини китайської еліти, вбачаючи у ньому певну альтернативу та підґрунтя для відродження тогочасного Китаю і протидіа західним ідеологіям, що не враховували китайську специфіку. Разом із тим варто відзначити двоїстий характер відносин ідеологічної концепції Сунь Ятсена та конфуціанської філософської думки, які хоча й мають доволі подібну мету, з точки зору організації суспільства, проте вони суттєво відрізняються у методах досягнення поставленого завдання: Якщо конфуціанство розглядало лише індивідуальний саморозвиток та індивідуальний приклад Імператора, то ідеологія Сунь Ятсена передбачала більш централізовані та колективістські методи для досягнення поставленого завдання.

Таким чином, можемо сказати, що конфуціанська філософська думка відіграла суттєву роль у формуванні практик державного управління. Конфуціанство також відіграло провідну роль у забезпеченні легітимності існуючого державного ладу. Зокрема, конфуціанство забезпечило імперський Китай гнучким інструментом, який виконував низку функцій. По-перше, воно забезпечило механізм відбору та ротатії кадрів у межах державного апарату. По-друге, воно відіграло роль інструменту кооптації та асиміляції іноземних правителів, які могли займати імператорський трон внаслідок завоювання країни кочівниками. По-третє, конфуціанство мало значення неписаного законодавства, до певної міри обмежуючи дії влади відповідністю морально-етичним нормам і ризиком втрати «Небесного ман-

дату». По-четверте, конфуціанство виступало інструментом збереження державної системи у процесі зміни правлячої династії через надання легітимності народним повстанням, які покликані відсторонити від влади тих, хто не дотримується чеснот, і мають на меті прихід до влади тих, хто внаслідок дотримання чеснот отримав «Мандат неба», тобто отримав право на формування нової правлячої династії.

Аналіз «Трьох народних принципів», запропонованих Сунь Ятсеном, дає змогу побачити суттєві подібності між конфуціанськими ідеалами та «Трьома народними принципами». Найяскравішим проявом цього може слугувати форма розподілу гілок влади, запропонована Сунь Ятсеном в межах «Принципу народовладдя», яка передбачала створення екзаменаційної системи як однієї з гілок влади, що повинна була забезпечити відбір кандидатів на державні посади відповідно до принципу меритократії. Це демонструє подібність запропонованої ним системи до системи імперських екзаменів, які використовувалися для відбору лише гідних кандидатів на посади чиновників. Ще однією подібністю між «Трьома народними принципами» та конфуціанською філософією є їхня апеляція до сім'ї як базової одиниці суспільства. У межах конфуціанської філософської думки держава на чолі з імператором та взаємини імператора і народу прирівнюються до родини та взаємин батька з його дітьми. У той же час у межах «Принципу націоналізму» пропонувалося забезпечити лояльність китайців до народу як нації, представниками якого вони є через розширення їхньої вірності родині, тобто як і у випадку з конфуціанством, суспільство розглядається як розширення сім'ї. При цьому ми можемо також побачити суттєві розбіжності в підходах до реалізації завдань держави. Зокрема, це стосується засад легітимності чинного режиму. Якщо у рамках конфуціанської філософії основною підвалиною легітимності правлячої династії виступало дотримання володарем конфуціанських чеснот, то у межах «Трьох народних принципів» цю роль виконує «Принцип народного добробуту», який передбачає, що держава активно діятиме для забезпечення населення працевлаштуванням і базовим мінімумом для підтримання життєдіяльності. Таким чином можемо стверджувати, що «Три народні принципи» перебувають у складній взаємодії з конфуціанською філософією, з одного боку, використовуючи певні елементи конфуціанства для формування

китайської нації і державного апарату, а з іншого – суттєво розходячись з нею у питаннях того, що має виступати основою легітимності правлячого режиму. За таких умов ми можемо вбачати в ідеології Сунь Ятсена спробу модернізувати конфуціанські принципи та адаптувати їх до тогочасних потреб китайського народу та держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Navara: Center for Global Affairs & Strategic Studies URL: <https://www.unav.edu/documents/16800098/17755721/confucianism-in-international-relations.pdf>
2. Kwan S. C. (A.). 2020. *Sun Yat-sen on China's Place in International Society*. Oxford: University of Oxford, URL: https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:ed4b7cac-ad90-489c-ae54-ef38b4cc6f2f/download_file?file_format=pdf&safe_filename=Hurrell_Final%2520Re_submission_SYS%2520on%2520China%27s%2520Place%2520in%2520International%2520Society.pdf&type_of_work=Thesis
3. Nguyen T.Q., Pham T.I., Lai V.N. 2023 Confucius's political philosophy of governing the country: Historical and contemporary considerations. *XLinguae: European Scientific Language Review* 16 (3): 2-14. URL: https://xlinguae.eu/files/XLinguae3_2023_1.pdf
4. 屈永剛. 2014. 儒家政治正當性觀念發展研究: 從孔子到董仲舒. Hong Kong: Hong Kong Baptist University, URL: <https://scholars.hkbu.edu.hk/ws/portalfiles/portal/55006723/OA-0047.pdf>
5. 黄玉顺. 2010. 国政儒学——儒家政治哲学的现代转型. *河北学刊*, 3 1-12 URL: <https://jinburuxue.com/wp-content/uploads/2018/02/%E9%BB%84%E7%8E%89%E9%A1%BA%EF%BC%8C%E5%9B%BD%E6%B0%91%E6%94%BF%E6%B2%BB%E5%84%92%E5%AD%A6.pdf>
6. Din J. 2024. The impact of Confucianism on ancient Chinese society and governance. *International Journal of Foreign Trade and International Business* 6 (1) 124-127 <https://www.doi.org/10.33545/26633140.2024.v6.i1b.107>
7. Chan J. 2007. Democracy and Meritocracy: Toward a Confucian perspective. *Journal of Chinese Philosophy*, 34 (2) 179-193 URL: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6253.2007.00408.x>
8. Ярмоліцька Н. В., Євдокимова Л. І. 2023. «Три народних принципи» Сунь Ятсена: філософсько-вітоглядний і політологічний. *Політичний вісник* 90: 29-46. <https://doi.org/10.17721/2415-881X.2023.90.29-46>
9. 罗耀九, 高常范. 1996. 儒学对孙中山思想的影响. *学术月刊*. 11: 26-33 URL: <https://core.ac.uk/reader/41345796>
10. Aretz T. 2023. *The Three Principles of the People By Sun Yat-sen*. Wonderful Taiwan Forum: Taipei. URL: <https://www.taiwan-database.net/PDFs/WTFpdf21.pdf>
11. Nguyen T. 2024. «The Principle of Livelihood» by Sun Yat-sen and Its Significance for Social Justice and Happiness Values in Vietnam Today. *Journal of Asian Development* 10 (1): 1-20 <https://doi.org/10.52941/jad.v10i1.54>
12. Lee M. L. 2018. Sun Yat-Sen: People's Democracy and Chinese Democracy. *Democratic Moments*. <https://doi.org/10.5040/9781350006195.ch-021>
13. Dy M. 2017. Social justice in Sun Yat-Sen's the Three Principles of the people. *Eco-ethica* 6: 171-186 URL: https://www.researchgate.net/publication/324948485_Social_Justice_in_Sun_Yat-Sen_'s_The_Three_Principles_of_the_People
14. Abdazimov J. 2024 Political ideological principles proposed by Sun Yat-Sen: *Frontline Social Sciences and History Journal* 4 (3): 27-34 URL: <https://frontlinejournals.org/journals/index.php/fsshj/article/download/526/500/716>
15. 匡思聖. 2022. 孫中山現代化思想對儒家的繼承與轉化. 元培: 元培醫事科技大學, 20 URL: https://www.scribd.com/document/914818862/%E5%AD%AB%E4%B8%AD%E5%B1%B1%E7%8F%BE%E4%BB%A3%E5%8C%96%E6%80%9D%E6%83%B3%E5%B0%8D%E5%84%92%E5%AE%B6%E7%9A%84%E7%B9%BC%E6%89%BF%E8%88%87%E8%BD%89%E5%8C%96-2?language_settings_changed=English
16. Krugman P. 2005. *Philosophies of Integration: Sun Yat-Sen and Henry George*. URL: <https://progressandpovertyinstitute.org/wp-content/uploads/Philosophies-of-Integration-Sun-Yat-Sen-and-Henry-George.pdf>

Стаття надійшла до редакції 17.11.2025

Статтю прорецензовано 31.12.2025

Стаття рекомендована до друку 30.03.2026

Статтю опубліковано 30.04.2026

Використання штучного інтелекту: Автор засвідчує, що під час проведення дослідження та підготовки цього рукопису генеративний штучний інтелект не використовувався

Ilia Shevykov

PhD Student, Department of Political Science Educational and Scientific Institute of Philosophy, Cultural Studies and Political Science V. N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine
i.d.shevykov@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-8805-4332>

THE INFLUENCE OF CONFUCIAN PHILOSOPHICAL THOUGHT ON THE FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF CHINESE REPUBLICANISM

The role of Confucian principles in shaping Chinese governance is analysed, as well as the role of Confucianism, particularly the concept of the «Mandate of Heaven» as an instrument for legitimising political power. The influence of Confucianism on institutional mechanisms of governance in ancient China and the significance of Confucian principles as the philosophical framework of Chinese statehood during the imperial period are examined. The moral and ethical system created within Confucianism as the main instrument for regulating social relations in imperial China is examined. The conceptual foundations of the «Three Principles of the People» put forward by Dr. Sun Yat-sen as the basis of the Chinese understanding of republicanism are examined.

The role of Confucianism as the ideological basis of Dr. Sun Yat-sen's doctrine of the «Three Principles of the People» is studied. The influence of Confucianism on the Principle of «Nationalism» within Dr. Sun Yat-sen's political theory and the role of moral and ethical principles in the formation of the nation is analysed. The interpretation of popular sovereignty in the context of Dr. Sun Yat-sen's principle is analysed. The significance of meritocracy within Confucian philosophy and its role in the implementation of the «Principle of Popular Sovereignty» are studied. The duality between loyalty to the state and to the nation in Confucian thought, as reflected in the Principle of Nationalism, is analysed. The Confucian understanding of the role of the state in the economy within the framework of the Principle of «People's Welfare» is examined. Discrepancies are identified between the interpretation of the economy's legitimising function in the «Three Principles of the People» and in Confucian philosophy. The role of the state in providing infrastructure and preventing natural disasters within the framework of Confucian philosophy and its reflection in the «Principle of People's Welfare» are analysed.

The significant role of Confucianism in each of the «Three Principles of the People» and its influence on the Chinese interpretation of republican ideas is noted. In this context, the moral, ethical and philosophical foundations of Confucianism serve as a framework for interpreting traditionally Western concepts such as «nationalism» and «democracy». The study concludes that Confucian philosophical thought exerts an ambivalent influence on the «Three Principles of the People» put forward by Dr. Sun Yat-sen.

Keywords: *Three Principles of the People, Confucianism, Sun Yat-sen, Mandate of Heaven*.

REFERENCES

- Martínez, M. 2025 *Confucianism in International Relations: Tradition, Statecraft, and Chinese Foreign Policy*. Navara: Center for Global Affairs & Strategic Studies URL: <https://www.unav.edu/documents/16800098/17755721/confucianism-in-international-relations.pdf>
- Kwan S. C. (A.). 2020. *Sun Yat-sen on China's Place in International Society*. Oxford: University of Oxford, URL: https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:ed4b7cac-ad90-489c-ae54-ef38b4cc6f2f/download_file?fileformat=pdf&safe_filename=Hurrell_Final%2520ResubmissionSYS%2520on%2520China%27s%2520Place%2520in%2520International%2520Society.pdf&type_of_work=Thesis
- Nguyen T.Q., Pham T.I., Lai V.N. 2023 Confucius's political philosophy of governing the country: Historical and contemporary considerations. *XLinguae: European Scientific Language Review* 16 (3): 2-14. URL: https://xlinguae.eu/files/XLinguae3_2023_1.pdf
- Qu Yonggang. 2014. *A Study on the Development of the Confucian Concept of Political Legitimacy: From Confucius to Dong Zhongshu*. Hong Kong: Hong Kong Baptist University, URL: <https://scholars.hkbu.edu.hk/ws/portalfiles/portal/55006723/OA-0047.pdf> (in Chinese)
- Huang Yushun. 2010. Statecraft Confucianism — The Modern Transformation of Confucian Political Philosophy. *Shandong University*, 3 1-12 URL: <https://jinburuxue.com/wp-content/uploads/2018/02/%E9%BB%84%E7%8E%89%E9%A1%BA%EF%BC%8C%E5%9B%BD%E6%B0%91%E6%94%BF%E6%B2%BB%E5%84%92%E5%AD%A6.pdf> (in Chinese)
- Din J. 2024. The impact of Confucianism on ancient Chinese society and governance. *International Journal of Foreign Trade and International Business* 6 (1) 124-127 <https://www.doi.org/10.33545/26633140.2024.v6.i1b.107>

7. Chan J. 2007. Democracy and Meritocracy: Toward a Confucian perspective. *Journal of Chinese Philosophy*, 34 (2) 179-193 <https://doi.org/10.1111/j.1540-6253.2007.00408.x>
8. Yarmolitska N. V., Yevdokimova L. I. 2023. Sun Yat-sen's 'Three Principles of the People': philosophical, worldview and political science. *Politology bulletin* 90: 29-46 <https://doi.org/10.17721/2415-881X.2023.90.29-46> (in Ukrainian)
9. Luo Yaojiu, Gao Changfan. 1996. The Influence of Confucianism on Sun Yat-sen's Thought. *Academic Monthly*. 11: 26-33 URL: <https://core.ac.uk/reader/41345796> (in Chinese)
10. Aretz T. 2023. *The Three Principles of the People By Sun Yat-sen*. Wonderful Taiwan Forum: Taipei. URL: <https://www.taiwan-database.net/PDFs/WTFpdf21.pdf>
11. Nguyen T. 2024. «The Principle of Livelihood» by Sun Yat-sen and Its Significance for Social Justice and Happiness Values in Vietnam Today. *Journal of Asian Development* 10 (1): 1-20 <https://doi.org/10.52941/jad.v10i1.54>
12. Lee M. L. 2018. Sun Yat-Sen: People's Democracy and Chinese Democracy. *Democratic Moments*. <https://doi.org/10.5040/9781350006195.ch-021>
13. Dy M. 2017. Social justice in Sun Yat-Sen's the Three Principles of the people. *Eco-ethica* 6: 171-186 URL: https://www.researchgate.net/publication/324948485_Social_Justice_in_Sun_Yat-Sen_'s_The_Three_Principles_of_the_People
14. Abdazimov J. 2024 Political ideological principles proposed by Sun Yat-Sen: *Frontline Social Sciences and History Journal* 4 (3): 27-34 URL: <https://frontlinejournals.org/journals/index.php/fsshj/article/download/526/500/716>
15. Kuang Sisheng. 2022. Sun Yat-sen's Modernization Thought: The Inheritance and Transformation of Confucianism. *Yuanpei University of Medical Technology*, 20 URL: https://www.scribd.com/document/914818862/%E5%AD%AB%E4%B8%AD%E5%B1%B1%E7%8F%BE%E4%BB%A3%E5%8C%96%E6%80%9D%E6%83%B3%E5%B0%8D%E5%84%92%E5%AE%B6%E7%9A%84%E7%B9%BC%E6%89%BF%E8%88%87%E8%BD%89%E5%8C%96-2?language_settings_changed=English (in Chinese)
16. Krugman P. 2005. *Philosophies of Integration: Sun Yat-Sen and Henry George*. URL: <https://progressandpovertyinstitute.org/wp-content/uploads/Philosophies-of-Integration-Sun-Yat-Sen-and-Henry-George.pdf>

The article was received by the editors 17.11.2025

The article has been peer-reviewed 31.12.2025

The article is recommended for printing 30.03.2026

Article published 30.04.2026

Use of Artificial Intelligence: The author certifies that no generative artificial intelligence tools were used in the conduct of the research or in the preparation of this manuscript